

čas je znano in priznано, da nasprotni politični tabor, ko se je zbral, svoje odločitve za že omenjeno ekstremno obliko kolaboracije ni tvegäl iz posebnih simpatij do okupatorjev niti iz subjektivne želje po narodni izdaji, temveč iz ideološkega apriorizma, nasprotovanja družbenemu revolucionarstvu in iz prepričanja, da je oborožena in političnopolicijska kolaboracija sredstvo, ki ga namen posvečuje. Danes so ti motivi deležni bolj naklonjene pozornosti, in ker so podobni nagibom za pravo državljansko vojno, je v naši javnosti dosti pripravljenosti priznati tudi nekdanjemu spopadanju med razcepljenimi Slovenci takšno naravo. Vendar, premislimo dobro! Upor proti okupatorju in njegovi vojni ni isto kot državljanska vojna! In prav tako udeležba v okupatorjevi vojni ni isto, četudi tvegana iz lastnih državljanskih motivov. Drži, da se račun na posvetitev ekstremne kolaboracije v imenu upravičenosti vojne proti komunizmu ni po zmagi Združenih narodov obnesel ne v mednarodni politiki in še dosti manj v domači. A to ne pomeni, da motivov tega tabora ne bi bilo potrebno preučevati, saj so sestavni del zgodovinskega procesa v tem času na Slovenskem. »Tout comprendre« mora biti ambicija zgodovinske znanosti, medtem ko je »tout pardonner« na obeh straneh slejkoprej stvar osebne odločitve, sodobne državljanske drže in ne nazadnje politike, ki želi dobiti podporo državljanov.

Dr. Janko
Prunk

Težave z lastno državnostjo

Ad 1 in 2)

Z zgodovino se ljudje ukvarjajo od vedno pač zato, da bi poučeni z njeno izkušnjo bolje razumeli svojo vsakdanjost. To pa se pravi z drugimi besedami, da žele zgodovinarji – ki so nič drugega kot profesionalni strokovno usposobljeni hranilci in posredovalci zgodovinskega spomina, ta spomin približati svoji generaciji. Pri tem imamo opraviti z dvojim: z objektivnim zgodovinskim dogajanjem, ki je zapustilo sledi v zgodovinskih virih, ki pa so mrtve stvari in pričajo o tem dogajanju morda nepopolno in skozi svoj specifični, samo strokovnjakom razumljiv jezik in z zgodovinsko podobo tega dogajanja. Ta podoba je narejena po teh virih in ni nikoli popolna, popolnoma adekvatna, objektivna in resnica tega dogajanja, ampak se resničnemu objektivnemu dogajanju bolj ali manj le približuje; včasih je zelo odvisno pač od kvalitete govorljivosti virov, transparentnosti dogajanja, zaključenosti in jasnosti zgodovinskih procesov in dejanj ter talenta njihovega podoživjalca, rekonstruktorja, analitika, ocenjevalca – zgodovinarja.

Zgodovinska distanca je neka kategorija zgodovinske znanosti toliko, da pušča med stvarnim dogajanjem in opisovalcem dogajanja – zgodovinarjem – čas, da slednji lahko vidi, kam so se nekateri procesi in dogajanje, ki ga opisuje, razvili, kakšen »končni« učinek so naredili. Ta distanca more biti včasih večja, včasih krajša.

Nekatere stvari, nekateri procesi in dejanja, so razvidni prej, nekateri šele po dolgih dobah. Zelo zgodaj je bilo npr. možno oceniti, da je druga svetovna vojna in dogajanje, ki ga je sprožila, imelo za posledico razpad britanskega kolonialnega imperija, kljub britanski vojaški zmagi v drugi svetovni vojni.

Precej dalj je bilo potrebno, da se je moglo presoditi, kaj pomeni razcep v svetovnem delavskem gibanju in socializmu na reformiste in revolucionarje ob koncu 19. stol. Prav tako je bilo potrebno dolgo čakati na kolikor toliko objektivno zgodovinsko oceno Bismarcka in njegovega dejanja za združitev Nemčije.

Do danes nimamo dokončne in enotne ocene francoske revolucije. Če je bil še pred četrto stoletja med vsemi evropskimi demokratično usmerjenimi zgodovinarji precejšen konsenz o njenem izjemnem prvovrstnem pomenu za razvoj in napredek človeštva, danes ob vse manjšem pomenu političnega in vse večjem pomenu znanosti, tehnologije in gospodarstva na konsenzualna bleščeča podoba francoske revolucije, ki so mi jo slikali še moji profesorji, v svetu in v sami Franciji vse bolj blede. Tudi demokratični in levi zgodovinarji odkrivajo v njej senčne strani in se sprašujejo o njenem zares svetovno zgodovinskem učinku.

Torej podoba francoske revolucije, ki jo posedujejo danes zgodovinarji, je, poleg upoštevanja neizpodbitnih zgodovinskih dejstev, tudi plod nove filozofske in zgodovinske antropologije, ki vodi avtorje v njihovem delu in ocenjevanju. Tako pridemo do tiste znamenite sintagme, ki jo je izrekel oče moderne zgodovinske znanosti in njene metode Leopold Ranke, da si vsaka generacija piše zgodovino na novo. Zato njeno delo in dejanje nikoli ne moreta biti končani. Vedno znova nastajajo zgodovine antične rimske republike in njenega propada, vedno znova pišejo zgodovine družbe in držav v renesančni Italiji; vedno znova pišejo zgodovino o nastajanju industrijske družbe: v Evropi jih imamo izjemno število. Obsežnih biografij kanclerja Bismarcka imamo čez petdeset in pred petimi leti je trenutno eden uglednejših nemških zgodovinarjev, Lothar Gall, napisal menda enainpetdeseto in zanjo dosegel velikansko znanstveno, publicistično in materialno priznanje.

Ad 3)

Za slovensko zgodovino bi se res moglo reči, da ima manj političnega – državno političnega dogajanja, kar je bilo v starejšem zgodovinopisju predvsem predmet zanimanja opisovanja in ocenjevanja kot nekaj vrednega. Tako so narodom, ki tega niso imeli, kratko in malo kar odrekli zgodovino, jih imeli za nezmogovinske narode. Ta lapsus se je glede Čehov, Hrvatov, Slovencev primeril celo Marxu in Engelsu.

Toda že od evropskega prosvetljenstva dalje se najnaprednejši tok zgodovinopisja zanima tudi za ljudstva, njihovo materialno in kulturno življenje in ga opisuje. Tako je tudi avtor prvega znanstvenega poizkusa zgodovine Slovencev Anton Tomaž Linhart v svoji knjigi uveljavil takšen pogled zanimanja za usodo in razvoj slovenskega ljudstva, njegove dejavnosti in stremjenja. Nekateri poznejši poizkusi pri pisanju zgodovine Slovencev so od tega principa odstopali in mnogo pisali o habsburških vladarjih in podobno. Toda vsaj od začetka 20. stol., od Franceta Kosa in potem njegovega sina Milka Kosa, imamo jasno usmeritev v slovenski zgodovini v raziskavo materialnega (gospodarskega in socialnega) ter kulturnega in

seveda tudi političnega (Lončar) življenja Slovencev. Pri raziskavi teh nosilnih elementov zgodovinskega razvoja kakega naroda pa se slovenska zgodovina v ničemer ne razlikuje od zgodovine kateregakoli drugega, tudi večjega naroda. Tudi Slovenci imamo svoje zanimive probleme industrializacije, socialne diferenciacije, ki jo ta povzroča, prav tako imamo zanimive probleme z nastankom modernega strankarskega političnega življenja, njegovo diferenciacijo v katoliško konservativni, liberalni in socialistični tabor ob koncu 19. stol. itd.

Ad 4)

V slovenskem narodu je razvito oziroma, s šolo in literaturo privzgojeno neko specifično pojmovanje slovenske narodne zgodovine; pri tem stoji v ospredju slovensko slovstvo kot odločilen element narodne zavednosti in razvoja, socialni in gospodarski elementi pa so precej neznani oziroma premalo v zavesti; to velja tudi za politični razvoj. Izjema je le obdobje narodnoosvobodilnega boja, ki je bilo dobro akcentuirano, toda neobjektivno in enostransko interpretirano, to pa je v mladih in kritičnih generacijah budilo nasprotni učinek – odklanjanje. Prava zgodovinska veda mora načelno biti kos individualnim emocijam in nacionalizmu. Toda takšnih zgodovinarjev je le malo – tudi oni so ljudje, ki se dajo zapeljati svojim čustvom, prevladujočemu idejnemu in antropološkemu stereotipu in tudi kar idejnim in političnim pritiskom ali potrebam konkretne družbe oziroma konkretne politične kulture.

Ad 5)

Zakaj se Slovenci tako poredkoma odločamo za pisanje sintetičnih pregledov slovenske zgodovine, je ena temeljnih ugank oziroma problemov slovenske zgodovinske znanosti. Mislim, da jo je iskati resnično v narodnem značaju, čeprav ne dam kaj dosti na to kategorijo. Toda o tem je vredno in potrebno razmišljati, kako da slovensko zgodovinopisje v celem stoletju ni zmoglo več kot dveh sintetičnih pregledov slovenske zgodovine, to je Grudnova Zgodovina slovenskega naroda izpred prve svetovne vojne; segala je do konca 18. stoletja, in jo je med obema vojnama nadaljeval Josip Mal. Po drugi svetovni vojni pa je Zgodovina slovenskega naroda Boga Grafenauerja v petih knjigah, vendar sega samo do pred leto 1848. Poleg tega imamo le še dve, res omembe vredni, sintetični deli za določeno obdobje slovenske zgodovine: Milka Kosa Zgodovina Slovencev v srednjem veku in dveh avtorjev F. Gestrina in V. Melika, Slovenska zgodovina 19. stoletja. Kratek celoten obris Zgodovine Slovencev od naselitve do 1945 Branka Božiča je le skromen pregled, napisan za slovenske izseljence. Seveda je tu še zanimiv poizkus zgodovinske sinteze do druge svetovne vojne, Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, zgodovinarja amaterja, ideologa Komunistične partije Slovenije, Edvarda Kardelja, namenjen ne toliko normalni zgodovinski lekturi kolikor ideološkemu prepričevanju in pripravi komunistične revolucije.

Poleg tako imenovanega nacionalnega karakterja velja nekaj kritike nedvomno ljubljanski historični šoli, kjer nikoli niso gojili duha sinteze, ampak prej minuciozno arhivsko delo, da bi osvetlili drobna in časovno kratko omejena obdobja. Seveda prava sinteza zahteva obilje monografskih študij o bistvenih narodnih zgodovinskih vprašanjih, teh pa je v slovenskem zgodovinopisju, ki je mlado in ne preveč številno, malo. Menim pa, da je

prava pot pisanje tako razprav in monografij o krajših časovnih razdobjih in razvojnih problemih, kakor tudi pisanje pregledov daljših dob, po katerih želijo segati slovenski ljudje, kulturniki, ki niso zgodovinski specialisti. Takšna usmeritev in takšno delo nas še čakata.

Ad 6)

V slovenskem zgodovinopisju je bilo do zdaj vedno v središču vprašanje naroda; drugače rečeno, vprašanje narodove eksistence in njegove perspektive je bilo navadno kar vodilo pisanja slovenskih zgodovinarjev, to pa je razumljivo s položaja slovenskega naroda – v Evropi malega naroda, ki se je moral vedno in še danes drugače kot veliki narodi dokazovati in vsak dan boriti, da bi ohranil svoj obstoj. Danes imamo v sodobnem slovenskem zgodovinopisju tudi že mlade zgodovinarje, ki se pod vplivom modernih tokov zgodovinopisja velikih narodov lotevajo raznih drobnih socialnih, gospodarskih in kulturološko-antropoloških vprašanj, ki niso neposredno zaznamovana in določena z nacionalno eksistenco. To ni nič slabega. Tako je prav, to prinaša v slovensko zgodovino podrobnejše, konkretnejše poglede, ki dopolnjujejo generalno sliko generalnega narodovega razvoja. Menim pa, da bo usmeritev na preučevanje globalne narodove eksistence ob vsej zavednosti o njej in vsej zavezanosti njej še vedno osnovna usmeritev slovenskega zgodovinopisja o slovenskem narodu, dokler bo obstajalo in dokler se bo hotelo tako imenovati!

Ad 7)

Z lastno državnostjo smo imeli Slovenci v zgodovini precej težav, to je tudi eden največjih zgodovinskih problemov. V moderno evropsko zgodovino smo z narodnim prerodom ob koncu 18. stol. stopili kot narod brez višjih socialnih slojev in brez zgodovinske državne tradicije. Zato se je vse slovensko narodno politično gibanje v vsem 19. stoletju opiralo na princip naravnega prava, ki temelji v narodovi individualnosti, posebnosti in pravici na samostojnost. S tem pravom je bilo v tedanji Evropi in v habsb. monarhiji težko prodreti. Pred prvo svetovno vojno so Slovenci poskušali svoje naravno pravo povezovati s hrvaškim državnim pravom. Na tej sintezi je zrasla koncepcija trialistične slovensko hrvaške države v okviru habsb. monarhije, ki je svoj najpomembnejši izraz našla v majniški deklaraciji 1917 v dunajskem parlamentu. Iz nje povzročeno deklaracijsko gibanje je v jeseni 1918 prineslo ustanovitev Države Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu, ki so jo Slovenci imeli za svojo. V njenem okviru so mesec dni njenega obstoja via facti živeli svoje samostojno življenje, predstavljeno v Narodni vladi za Slovenijo. Kakšnih teoretičnih razmišljanj in ustavnopravnih konceptov po popolnoma samostojni slovenski državi pa Slovenci leta 1918 niso razvili, svojo suverenost so tedaj vtapljali v skupni slovensko-hrvaško-srbski. No, z nastankom centralistične in unitaristične Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev 1. dec. 1918 se je na Slovenskem začela kmalu buditi avtonomistična miselnost, ki je opozarjala, da je za vsak razvit samostojen narod potrebna tudi njegova lastna država. Zadovoljili so se z avtonomijo takšne slov. države v okviru federativne Jugoslavije. Takšna misel je prevladovala v slovenskem političnem življenju med obema vojnoma. Najti jo je v vseh političnih taborih, najbolj so jo poudarjali v katoliškem in v komunističnem.

Ta misel je bila vodilna narodno politična orientacija tudi pri Slovencih v narodnoosvobodilnem boju v 2. svetovni vojni. Izražale so jo deklaracije

revolucionarne Osvobodilne fronte kakor tudi kontrarevolucije – Osvobodilna fronta je po svojih velikih vojaških uspehih nad Italijani in svojimi kontrarevolucionarnimi nasprotniki po kapitulaciji Italije uspela sklicati v Kočevju velik zbor svojih privrženцев in na njem razglasila suvereno slovensko državnost. Ta država je res imela svoje vrhovne politične organe in svojo vojsko. Po sklepu tega zbora pa je to svojo državo sklenila vključiti v novo nastajajočo federativno državo, ohranila pa pravico do suverenosti in do odcepitve. Ta sklep je bil potem za Slovence vodilo v vsem nadaljnjem političnem razvoju v federativni Jugoslaviji od II. zasedanja AVNOJ dalje. Bistvo tega avnojskega federalizma pa je bilo, da resnični federalizem, ki bi omogočal narodno suverenost na vseh področjih življenja, ni zaživel. Precej več pravic narodom in njihovim republikam je dala ustava leta 1974, ki pa je postala po letu 1981 predmet najhujših napadov velikosrbskih nacionalistov, ki so hoteli njeno revizijo v smeri večje centralizacije federacije. Izkušnje iz tega političnega dogajanja so privedle Slovence do tega, da v zadnjem času dokaj enotno zahtevajo uveljavitev suverenosti in samostojnosti (v konfederativni obliki) svoje slovenske države. Deklaracija o suverenosti države Slovenije priča o takšni zahtevi.

Ad 10)

Obdobje razvoja Slovencev v stari Jugoslaviji je nedvomno pomembno obdobje v razvoju in rasti slovenskega naroda in njegove politične samoza vesti. Žal je slovenski narod ob razpadu habsburške monarhije, ko se je osvobodil tisočletnega nemškega gospodarstva, doživel zaradi imperialistične italijanske politike hudo usodo razkosavanja. Tudi tega razkosavanja Slovencev ni bila kriva njihova odločitev za Jugoslavijo. Leta 1918 bi bili razkosani, tudi če bi ostali pod Avstrijo, kajti imperialistična Italija bi glede Trsta, Primorske in Istre, tudi nasproti Avstriji, uveljavljala londonski pakt.

V stari Jugoslaviji, ki so jo Slovenci imeli za svojo naravno državo, se seveda slovenski narod ni mogel počutiti politično popolnoma saturiran. Politična hegemonija velikosrbske buržoazije je bila preočitna. Kljub temu pa so Slovenci v prvi Jugoslaviji doživeli izjemno hiter gospodarski in socialni razvoj, ki je omogočal tudi velik razmah slovenske kulture (slovenska univerza, akademija znanosti in umetnosti, slovensko narodno gledališče, narodna galerija, itd.). Vse to je hranilo in razvijalo slovensko narodno politično zavest, ki se je kristalizirala v zahtevi po avtonomni slovenski državnosti v okviru federativne Jugoslavije. Kot takšna je bila jugoslovanska Slovenija lahko matica naroda in privlačno jedro za dele slovenskega naroda pod fašistično Italijo in avstrijsko republiko. Osvobodilni boj proti okupatorju v drugi svetovni vojni je izšel s tal jugoslovanske Slovenije.

Slovensko zgodovino pisje se zlasti po letu 1945 zelo malo in premalo posveča političnim biografijam vodilnih slovenskih politikov. Kaj je temu vzrok, ne vem. Pri slovenskih zgodovinarjih je opaziti pomanjkanje občutka oziroma afinitete (privrženosti) do eminentno (očitno) političnega v narodu, kar pa pride pri pisanju biografij še toliko bolj do izraza. Še pred vojno je bilo drugače: Dr. Dragotin Lončar je pisal o Bleiweisu in o Janku Sernecu. Danes pa nimamo zgodovinske biografije nobenega vodilnih slovenskih politikov 20. stoletja. To postaja zelo očitno v zbirki znameniti Slovenci, kjer stoje v vrsti predvsem pesniki, pisatelji, glasbeniki, pa še kakšen slikar ali znanstvenik.

V slovenskem zgodovinopisju še vedno vlada sociološka metoda, zlasti tista iz šole francoskih analistov, ki jo je na Slovensko vpeljal pokojni prof. Fran Zwitter. Ta šola je v svojem času nedvomno dvignila metodološko-strokovno raven slovenskega zgodovinopisja. Toda, v zadnjih desetletjih se v evropski historiografiji pojavljajo že mnoge nove šole, zlasti antropološka, ki sociološki šoli analistov očitajo ekonomski in sociološki redukcionizem. Nedvomno je moč ugotoviti, da šola analistov piše zelo zahtevno, hermetično in ni atraktivna za širše občinstvo. To je morda najboljše videti v delu njenega prvoboritelja na Slovenskem, v katerega delu zelo težko najdemo kakšno antropološko oznako o ljudeh, udeleženi v dogajanjih, ki jih opisuje.

Ad 11)

Narodnoosvobodilni boj v drugi svetovni vojni je nedvomno eno velikih zgodovinskih dejanj slovenskega naroda. Odpor proti okupatorju, raznarodovalcu, je nedvomno dejanje, ki ga pozitivno ocenjuje vsa humanistična, demokratična evropska misel. Slovenski odpor proti okupatorju – to je bilo vprašanje narodove časti, narodove življenjske volje in moči oziroma kar vprašanje obstoja.

Žal se danes ob korenitih političnih in družbenih spremembah poskuša prevrednotiti popolnoma vse vrednote. Novi zmagovalec slovenske zgodovine želi napisati popolnoma na novo tudi zgodovino NOB, iz katerega so izšle kot zmagovalke tiste sile, zlasti KP, ki so nato petinštirideset let, do nedavnega, po svoje krojile zgodovinsko podobo, ki je bila ideološka, neobjektivna in enostranska. Danes je nastopil čas antiteze.

Pravi, ideološko neobremenjeni zgodovinarji pa se veselimo sintetične zgodovine. Kdor jo bo hotel napisati, bo moral upoštevati naslednja dejstva:

1. Narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda, ki je dobival tudi elemente socialne revolucije in državljanske vojne, je potekal v času velikega svetovnega protifašističnega boja. Fašistični okupatorji so imeli s slovenskim narodom genocidne načrte.

2. Ob polomu jugoslovanske države in ob okupaciji Slovenije, ob polomu slovenskih političnih struktur je nastal med Slovenci prazen politični prostor. V ta prostor je v tistem zgodovinskem trenutku vstopila nova slovenska politična formacija – Osvobodilna fronta.

3. V Osvobodilno fronto so se združile po popolnoma svobodnem dogovoru dokaj različne idejnopolične skupine, ki so predstavljale različno idejnopolično in kulturno tradicijo v slovenskem narodu. Skupna jim je bila želja za nacionalno osvoboditev.

4. Skupine, ki so se združile v Osvobodilni fronti, razen KPS, niso bile politične stranke, niso imele svoje strankarske organizacije s čvrsto disciplino, niti ne izdelane politične strategije in taktike, ki bi stremela k oblasti.

5. Komunistična partija Slovenije, vodilna politična sila v Osvobodilni fronti, je bila ves čas osvobodilnega boja na leninističnem stališču in je v svoji politični ontologiji imela docela jasno zamišljen, čisto določen tip socialistične družbe, ki naj bi jo zgradili po zmagi nad fašizmom. Čeprav v vsakdanjem življenju teh ciljev ni oznanjala, si je znotraj OF postopoma, do začetka leta 1943, privzela vso oblast.

6. Določen del Slovencev, že pred vojno izrecno odklonilen do komunizma, ker se mu je po njegovi antropološki presoji zdel največja nevarnost

za slovenski narod, je odklonil Osvobodilno fronto zaradi komunističnega vodstva.

7. Osvobodilni fronti, povezani z vodstvom vsejugoslovanskega odporiškega gibanja AVNOJ, je uspelo pridobiti priznanje in podporo velike antifašistične koalicije.

Manjka nam sintetičnih zgodovinskih del

Mag. Jurij
Perovšek

1. Zgodovinska distanca predstavlja eno izmed najpomembnejših spoznavnih resnic o naravi zgodovinske vede. Njen pomen je predvsem v tem, da raziskovalcu zgodovine omogoča neodvisnost, saj ga v pozitivnem pomenu osvobaja časa, ki ga sam neposredno živi, kajti v ta čas je objektivno vpet z različnimi idejnimi, družbenimi in političnimi vezmi. Te vezi pa ne morejo biti merilo zgodovinarjevega dela. Do časa, ki ga raziskuje, mora imeti svoboden in neobremenjen dostop, prost delovanja in učinkov obdobja, ki še ni postalo zgodovina, prost svojih in tujih strasti, prost zahtev in osebnega izkustva živih nosilcev zgodovinskega spomina ter vsakovrstnih sprotnih, zlasti političnih potreb, ki bi težile k prikrojevanju preteklosti po svojem okusu. Z nujno zgodovinsko distanco med obema časovnima obdobjema – tistim, v katerem zgodovinar živi, ter tistim, v katerega se kot raziskovalec pogloblja – je tak položaj v načelu metodološko dosežen. Zgodovinar se resnično ukvarja (samo) z zgodovino, medtem ko so vsi drugi dejavniki podrejeni njegovi intelektualni disciplini, odgovornosti in temeljnemu zgodovinarskemu vodilu videti samó tisto, *kar se je zgodilo*, tako *kakor se je zgodilo*, in *čemu se je zgodilo*. Ta položaj utrjuje še dejstvo, da je zgodovinarju zaradi večje dostopnosti in urejenosti virov in tudi že zgodovinopisnih dognanj šele po določeni časovni oddaljenosti omogočen tudi ustrezen raziskovalni pristop. Ker pa zgodovina ne obstaja samo v razmerju med zgodovinarjem in seboj, ampak je last tako dočerajšnje dobe kot tudi kolektivne zavesti, se potreba po kritični zgodovinarski distanci kaže tudi nasproti starejšim ali novejšim interpretacijam historičnega dogajanja in posameznih odločitev. Zgodovinska (in zgodovinarjeva) distanca je torej distanca do vsega, kar omejuje ali pa bi lahko omejevalo, da bi avtentično in samostojno spoznali zgodovino. Odnos med zgodovino in časom, ki ga avtor živi, ko jo piše, tako označujeta strokovna razgledanost in doslednost, ki sta tudi instrument njenega posredovanja sodobnosti, medtem ko pa se njeno približevanje (ali podobnost) avtorjevemu času lahko izraža prek istorodnih vprašanj, ki se pojavijo vsako v svojih zgodovinskih okoliščinah in vsako v svoji zgodovinski dobi.

2. Vprašanje o soodvisnosti med politiko in zgodovinskimi dogodki oziroma zgodovinskim dogajanjem je za razmišljujočega ter kritičnega iskalca in preverjevalca podobe sveta – bodisi tistega, ki je bil pred njim,